

บทที่ 1

สภาพภูมิศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คำว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ Southeast Asia* เป็นศัพท์ที่เริ่มใช้แพร่หลายในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ก่อนหน้านั้น นักวิชาการมักเรียกบริเวณส่วนนี้ของโลกว่า อินโดจีน (Indo China) หรือ Further India ส่วนบริเวณที่เป็นหมู่เกาะอินโดเนเซียก็เรียกว่า หมู่เกาะอินเดียตะวันออก (East Indies) แสดงให้เห็นว่านักวิชาการทางตะวันตกในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สองได้ให้ความสำคัญแก่ประเทศใหญ่สองประเทศที่ตั้งชนาบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ ประเทศอินเดียทางตะวันตก และประเทศจีนทางตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะเห็นว่า ในประวัติศาสตร์อันยาวนานที่ผ่านมา ประเทศทั้งสองมีอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมและการเมืองต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอย่างมาก

อาณาเขตของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วยดินแดนในบริเวณคาบสมุทรอินโดจีน (Indo-Chinese Peninsula) หรือที่เรียกว่าแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Mainland Southeast Asia) และหมู่เกาะใหญ่ (Archipelago) ซึ่งประกอบด้วยหมู่เกาะอินโดเนเซียและฟิลิปปินส์ อาณาเขต 2 หน่วยงานใหญ่ ๆ นี้ รวมดินแดนของประเทศต่างๆ ไว้ 10 ประเทศ คือ พม่า ไทย ลาว เขมร เวียดนาม บรูไน มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดเนเซีย และฟิลิปปินส์ ประเทศเหล่านี้มีโครงสร้างสังคมคล้ายคลึงกัน ทั้งความเป็นมาในประวัติศาสตร์และสภาพการเมืองในปัจจุบันก็คล้ายคลึงกันหลายประการ

สภาพภูมิศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ดินแดนดินใหญ่และหมู่เกาะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เปรียบเสมือนกำแหงที่แบ่งเขตมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิกออกจากกันโดยมีช่องแคบเล็ก ๆ

-
- นักประวัติศาสตร์บางท่านอาจเขียนเป็น South-East Asia หรือ South East Asia ก็ได้ ในปัจจุบันยังไม่มีกฎเกณฑ์ในการเขียนคำย่อ ผู้เขียนสามารถเลือกเขียนได้ตามความสะดวก

สองสามแห่งเป็นทางคอคอระหว่างมหาสมุทรทั้งสอง เช่น ช่องแคบมะละกา (Malacca Strait) ช่องแคบซุนดา (Sunda Strait- ซึ่งอยู่ระหว่างเกาะสุมาตราและชวา) ช่องแคบลombok (Lombok Strait - อยู่ระหว่างเกาะบาหลีและลombok) เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังเปรียบเสมือนสะพานที่เชื่อมระหว่างทวีปเอเชียและออสเตรเลียด้วย

สภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นคังทางเชื่อม (Crossroad) ของภูมิภาคที่อยู่ริมฝั่งมหาสมุทรอินเดีย กับภูมิภาคทางฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิกเช่นนี้เอง ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่เคยถูกทอดทิ้งให้อยู่โดดเดี่ยวเลยตลอดเวลาที่ผ่านมา นับแต่สมัยก่อนคริสตกาลมาแล้ว พ่อค้าหรือนักเดินทางประเภทอื่น จากอินเดีย ทาบสมุทรอาหรับ จากจีน และจากชาติแหล่งอื่น ๆ โคอ้ายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นแหล่งพักพิงในการเดินทางจากอินเดียไปจีน หรือจีนไปอินเดีย วัฒนธรรมของทั้งสองชาติจึงมีโอกาสเผยแพร่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ภูมิภาคส่วนนี้เป็นทั้งศูนย์กลางทางการค้า และเป็นแหล่งที่วัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ มาผสมผสานกัน เนื้อหาสำคัญในประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการค้าและวัฒนธรรมกับชนชาติอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้เอง ประชาชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงมีความสามารถพิเศษในการเลือกสรรเอาส่วนที่เป็นประโยชน์จากวัฒนธรรมของชาติอื่นมาปรับปรุงและผสมผสาน เข้าในวัฒนธรรมของตน

เนื้อที่ที่เป็นแผ่นดินของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีทั้งหมดประมาณ 1.7 ล้านตารางไมล์ (ซึ่งเท่ากับประมาณ 3% ของเนื้อที่ดินแดนทั่วโลก) ในจำนวนนี้เป็นเนื้อที่ในเขตแผ่นดินใหญ่เสียประมาณ 807,000 ตารางไมล์ และเนื้อที่ของส่วนที่เป็นหมู่เกาะเสียประมาณ 915,000 ตารางไมล์¹

ในเขตแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ลักษณะเทือกเขาเป็นแบบทอดจากเหนือลงมาใต้ ทางด้านตะวันตกมีเทือกเขาอาระกันโยมา (Arakan Yoma) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของพม่า และกั้นเขตแดนระหว่างพม่ากับอินเดียและบังกลาเทศ ยอดสูงสุดของอาระกันโยมาสูงกว่า 10,000 ฟุต บริเวณเทือกเขานี้ เป็นเขตป่าสูงและแหล่งไข่มาลาเรีย มีแร่ธาตุไม่มากนัก จึงไม่เป็นแหล่งสำคัญทางเศรษฐกิจ ความลักษณะภูมิศาสตร์แล้วจะเห็นว่า เทือกเขาอาระกันโยมานี้ไม่ได้สิ้นสุดลงในพม่า แต่ยัง

ต่อเนื่องไปถึงแนวเทือกเขาทางค้ำตะวันตกและค้ำใต้ของเกาะสุมาตราและชวาอีกด้วย
ถัดจากเทือกเขาอาระกันโยมา คือเทือกเขาเล็ก ๆ ชื่อ เปกูโยมา (Pegu Yoma)
เทือกเขาใหญ่ถัดมาทางตะวันออกของเปกูโยมา คือเทือกเขาตะนาวศรี (Tenasserim
Range) ซึ่งกั้นเขตแดนระหว่างไทยกับพม่า เทือกเขาตะนาวศรีต่อเนื่องไปทางใต้
จนถึงแหลมมลายู เทือกเขาสูงถัดไปคือ เทือกเขาในลาว ซึ่งต่อเนื่องไปถึงเวียดนามใต้
และเทือกเขาสูงในเวียดนามเหนือ ในปัจจุบันเทือกเขาสูงเหล่านี้ เป็นที่อยู่ของชาว
เขาเผ่าต่าง ๆ ซึ่งถือกันว่าเป็นชนกลุ่มน้อย (the minority groups) ของเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ ชนกลุ่มน้อยนี้ยังมีความเจริญล้ำหลัง คำรงชีวิตอยู่แบบบุรุษในสมัย
ดั้งเดิม เช่นยังเพาะปลูกแบบไร่เลื่อนลอยและนับถือภูติผีปีศาจ เป็นต้น

ในระหว่างเทือกเขาคังกล่าวนี้ เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำอันกว้างใหญ่และอุดม
สมบูรณ์ ทางตะวันตก คือที่ราบลุ่มน้ำอิรวดี มีแม่น้ำอิรวดีไหลผ่าน อยู่ระหว่างเทือกเขา
อาระกันโยมาและเทือกเขาเปกูโยมา ต่อมาทางตะวันออกคือ ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
(Menam Valley) อยู่ระหว่างเทือกเขาตะนาวศรี และเทือกเขาคงพระยาเย็น
ต่อมาคือที่ราบสูงโคราช (Khorat Plateau) ต่อมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของที่
ราบสูงโคราช คือที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง ถัดจากที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงไปทางเหนือ คือที่ราบ
ลุ่มแม่น้ำแดง (Red River หรือ Fleuve Rouge หรือ Songkoi River)
ที่ราบลุ่มแม่น้ำเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณดินแดนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ (delta)
เป็นแหล่งชุมชนใหญ่มาแต่โบราณ ซึ่งได้เจริญสืบมา และเป็นแกนกลางของประเทศต่าง ๆ
อยู่ในปัจจุบัน คือ ที่ราบลุ่มน้ำอิรวดี เป็นหัวใจของประเทศพม่า ที่ราบลุ่มน้ำเจ้า
พระยา เป็นหัวใจของประเทศไทย ที่ราบลุ่มน้ำโขง เป็นหัวใจของประเทศเขมรและ
เวียดนามใต้ และที่ราบลุ่มน้ำแดง เป็นหัวใจของเวียดนามเหนือ

ส่วนในเขตหมู่เกาะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีลักษณะเป็นวงโค้ง (arc)
สองระบบใหญ่ ๆ คือ ซุนดาอาร์ค (Sunda arc) ซึ่งประกอบด้วยเกาะสำคัญ ๆ
ดังนี้ เกาะสุมาตรา ชวา และหมู่เกาะซุนคาน้อย (Lesser Sunda Islands)
วงโค้งอีกระบบหนึ่ง คือ เซอร์คัม ออสเตรเล็ก อาร์ค (Circum Australia Arc)
ซึ่งประกอบด้วยเกาะสำคัญ คือ หมู่เกาะฟิลิปปินส์ เกาะบอร์เนียว (หรือ Kalimantan)

และเกาะเซเลเบส (Celebes หรือเกาะ Sulawesi) กล่าวได้ว่า ดินแดน
ที่เป็นหมู่เกาะของอินโดเนเซียนี้ เป็นดินแดนที่มีลักษณะสับสนมากที่สุดในโลก เขตนี้ยังมี
ภูเขาไฟที่ยังไม่ดับมากที่สุดในโลก ลำพังเกาะชวาแห่งเดียวมีภูเขาไฟที่ยังไม่ดับถึง
53 แห่ง² แร่ธาตุที่ได้จากลาวาที่ไหลจากภูเขาไฟ ทำให้พื้นที่บริเวณใกล้เคียงอุดม
สมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก จึงเป็นแหล่งที่มีประชาชนอยู่หนาแน่น นอกจากนี้ภูเขา
ไฟมากมายแล้ว ในเขตหมู่เกาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังมียอดเขาที่สูงที่สุดใน
Southeast Asia คือยอดเขาคินาบาลู (Mount Kinabalu) ซึ่งอยู่ในซาบฮ์
(Sabah) สูงประมาณ 14,500 ฟุต แต่ภายหลัง ปี ค.ศ. 1963 เมื่อนิวไกวีนตะวันตก
(หรือ West Irian) เข้ามารวมอยู่ในอินโดเนเซียแล้ว ถือว่ายอดเขาซูการ์โน
(Mount Sukarno) ซึ่งสูงกว่าเขาคินาบาลู ประมาณ 2000 ฟุต เป็นยอดเขา
สูงสุด

ภูมิอากาศโดยทั่ว ๆ ไปของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีลักษณะคล้ายคลึง
กันมาก เพราะบริเวณส่วนใหญ่อยู่ใต้อิทธิพลของลมมรสุม (Monsoon) อาณาเขต
ตั้งแต่เหนือเส้นละติจูดที่ 7 องศาเหนือขึ้นมา มีภูมิอากาศแบบมรสุมคือ ในเดือนเมษายน
ถึงกรกฎาคม เป็นเวลาที่ได้รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งพัดผ่านมหาสมุทรอินเดีย
และนำเอาฝนเข้ามา ทำให้เวลาดังกล่าวเป็นฤดูฝน พอถึงเดือนตุลาคม จนถึง มกราคม
เป็นระยะที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจากประเทศจีนพัดผ่าน ลมมรสุมนี้นำเอาความ
เย็นเข้ามา ระยะนี้จึงเป็นฤดูแล้งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนอาณาเขตทางตอน
ใต้จากเส้นละติจูดที่ 7 เหนือลงไป คือครึ่งล่างของแหลมมลายู เกาะบอร์เนียว สุมาตรา
ชวาตะวันตกและเกาะโมลุกกะตอนเหนือ รวมทั้งภาคตะวันออกของฟิลิปปินส์ เป็นเขตที่
มีอากาศแบบเส้นศูนย์สูตร คือมีฝนตกตลอดปี อากาศร้อนและชื้น ดินไม่ค่อยอุดมนัก
เพราะถูกฝนชะเอาหน้าดินออกตลอดปี

ประชากรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ประชากรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปัจจุบัน มีประมาณ 246 ล้านคน
ซึ่งเท่ากับร้อยละเจ็ดของประชากรทั่วโลก³ ประชากรครึ่งหนึ่งในจำนวนนี้เป็นพวก

เชื้อสายอินโดเนเซีย หรือมาเลย์ ซึ่งส่วนมากอาศัยอยู่ในหมู่เกาะอินโดเนเซีย หมู่เกาะฟิลิปปินส์ และในแหลมมลายู ส่วนพลเมืองส่วนใหญ่ในแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นพวกเชื้อสายมงโกลอยด์

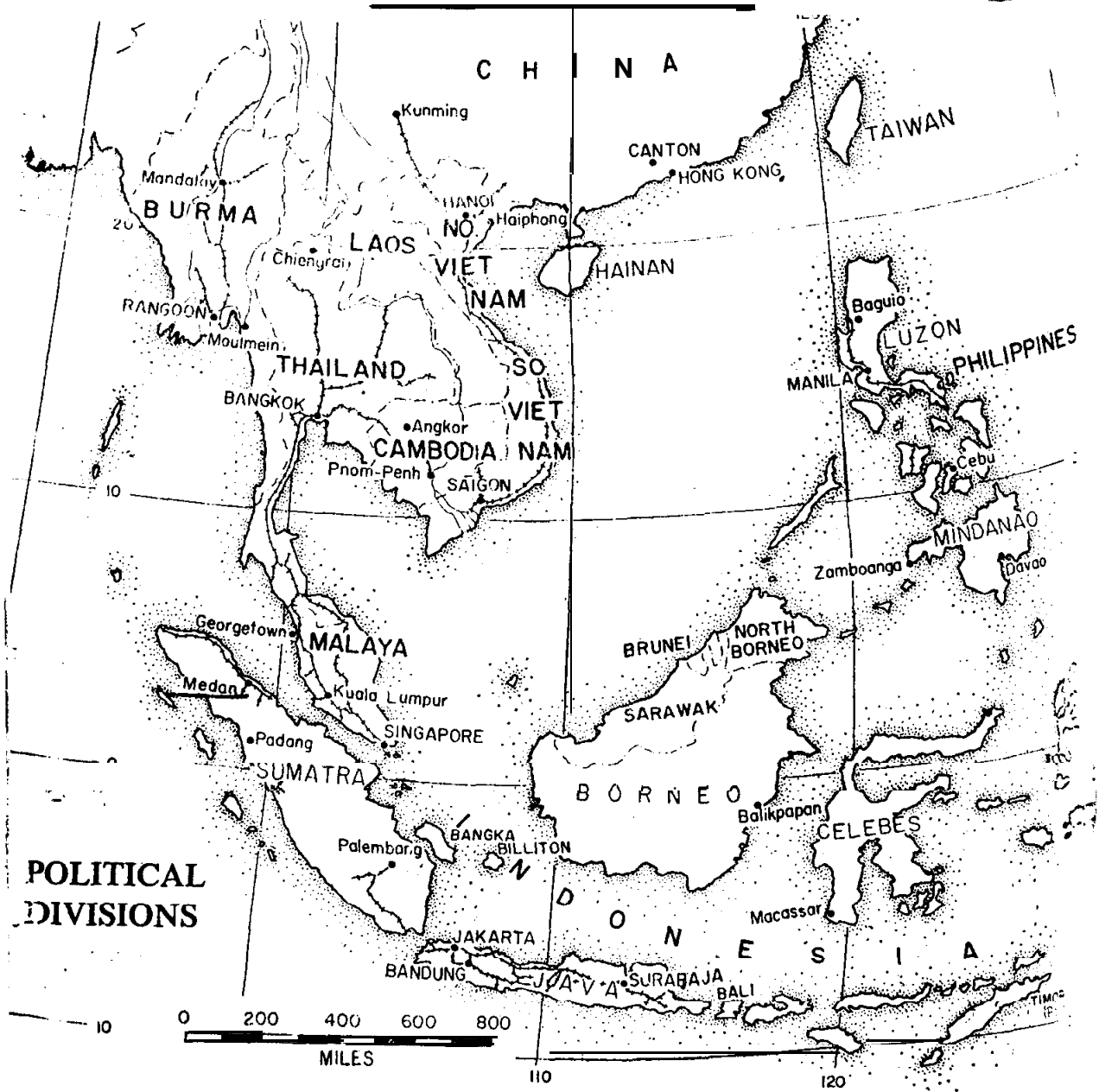
ภาษาที่ใช้พูดกันในภูมิภาคส่วนนี้ มีลักษณะแตกต่างกันไปมากมาย แต่สามารถจัดเข้าไว้ในตระกูลภาษาใหญ่ ๆ ได้ 3 ตระกูล คือ

1. ตระกูลภาษามาลาโย-โพลีเนเซียน (Malayo - Polynesian) ได้แก่ภาษาที่พูดกันอยู่ในแหลมมลายู หมู่เกาะอินโดเนเซีย และหมู่เกาะฟิลิปปินส์
2. ตระกูลภาษาออสโตร-เอเชียติก (Austro - Asiatic) ได้แก่ภาษามอญ เขมร และเวียตนาม
3. ตระกูลภาษาธิเบโต-จีนีส (Tibeto - Chinese) ได้แก่ภาษาพม่าและภาษาไทย⁴

ดังที่กล่าวแล้วว่า สถาปนิศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วยส่งเสริมให้บรรดาพ่อค้าและนักเดินทางประเภทอื่น ๆ เข้ามาแวะเวียนในแถบนี้มาตลอดเวลาอันยาวนาน ประชากรของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงมีโอกาสรับเอาวัฒนธรรมของชนชาติอื่นเข้ามาคัดแปลงและผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมของตน หลักฐานสำคัญที่แสดงถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชากรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับชนชาติอื่นคือเรื่องศาสนา ครั้งหนึ่งของประชากรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งนำเข้ามาเผยแพร่โดยพ่อค้าชาวอาหรับ ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 13 ส่วนประชากรในแผ่นดินใหญ่คือ ในประเทศพม่า ไทย ลาว เขมร และเวียตนามนับถือศาสนาพุทธ ในประเทศฟิลิปปินส์ ประชาชนจำนวนร้อยละ 95 นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ประเทศนี้ตกอยู่ใต้อการปกครองของสเปนเป็นเวลาอันยาวนาน

ผลอีกประการหนึ่งของ การที่ชนชาติอื่นเดินทางเข้ามาติดต่อกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาเป็นเวลาอันยาวนานก็คือ ทำให้มีชนต่างด้าวอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และกลายเป็นชนกลุ่มน้อย (Minority groups) ขึ้นในภูมิภาคส่วนนี้ ชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากที่สุดและมีความสำคัญทางเศรษฐกิจที่สุด

คือชาวจีน ในปัจจุบันมีคนจีนตั้งถิ่นฐานอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถึง 15 ล้านคน⁵ ชนกลุ่มน้อยอีกพวกหนึ่งที่มีจำนวนรองลงมาก็คือชาวอินเดีย ชนกลุ่มน้อยนี้ เมื่อเข้ามาอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนอยู่ คำเป็นกิจกรรมทางสังคมส่วนใหญ่อยู่ในพวกเดียวกับคน ทำให้เกิดมีสังคมย่อย ๆ ซ้อนอยู่ในสังคมใหญ่ของพวกพื้นเมือง ซึ่งในบางคราวก็ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมและการเมืองขึ้นได้ เรียกลักษณะสังคมเช่นนี้ว่า Plural society⁶

George B. Cressey, Asia's Lands and People (McGraw - Hill Book Company INC. New York, Toronto, London., 1963), p.260.